

- Dossier 3.1: Waarom vooral Eurazië zich kenmerkte door vroege staatsvorming, vergeleken met Afrika en Amerika

(hoofdstuk 3, MtH)

In het handboek lezen we over de gefragmenteerde staatsvorming in Afrika en Amerika, terwijl Eurazië duidelijk voorop loopt in de ontwikkeling naar gecentraliseerde staten die grotere territoria omvatten. De fase van stammensamenleving, een maatschappij waarbij de politieke ordening gedomineerd wordt door stamoudsten, kan men slechts overstijgen als er sprake is van sedentaire landbouw: alleen dan genereert men voldoende middelen om een overheidsapparaat in stand te houden. Zo'n overheid kan vervolgens alleen echt machtig worden als daar ook technologische kennis voorhanden is, bijvoorbeeld in het produceren van ijzeren (vuur-)wapens.

Eurazië ontsteeg de fase van stammensamenleving eerder dan andere continenten. Volgens de Amerikaanse evolutionaire bioloog Jared Diamond is de achterliggende reden van deze ontwikkeling dat het Euraziatische continent heel groot is en bovendien gedomineerd wordt door een Oost-West as. Daardoor konden gewassen en dieren makkelijker van het ene deel van het continent naar het andere deel van het continent verhuizen: zo'n verhuizing hield immers geen grote temperatuurverschuiving in. De uitwisseling van technologische vernieuwingen vond plaats in het kielzog van de 'ecologische' verhuizing tussen Oost en West, denk aan de verspreiding van granen en groenten, en de toepassing van ijzeren ploeg en stijgbeugel. Deze kennis stimuleerde de opkomst van gecentraliseerde staten en rijken. Ook had het Euraziatische continent het voordeel dat hier meer verschillende voedingsgewassen te vinden waren dan in andere continenten, en ook meer grotere zoogdieren (paarden, runderen, varkens) die van nut waren voor de landbouw.

Daarentegen zijn de continenten van Amerika en Afrika gekenmerkt door een Noord-Zuid as. Wanneer een bepaald gewas het goed deed, bijvoorbeeld de maïs in Mexico, dan was er weinig kans dat dit gewas zich naar Noord-Amerika kon verspreiden, omdat het klimaat daar fundamenteel anders was. De landengte tussen Noord- en Zuid Amerika was erg smal; dat leende zich ook niet voor uitwisseling tussen Noord en Zuid. Ook in Afrika stuitte de verspreiding van

landbouwtechniek op klimatologische grenzen. Doordat interactie tussen verder gelegen gebieden dus minder mogelijk was, wisselden de verschillende culturen onderling minder vernieuwingen uit en bleef de maatschappelijke ontwikkeling in deze continenten achter.

Op Diamonds analyse is wel kritiek gekomen (zie Blaut, McNeill en Tomlinson bijvoorbeeld), maar zijn boek als geheel is nog steeds te zien als een belangrijke vernieuwende bijdrage in de geschiedenis.

Literatuur

Blaut, J.M., 'Environmentalism and Eurocentrism', *The Geographical Review* 89 (1999), 391

Diamond, Jared, *Guns, germs, and steel. The fates of human societies* (Londen: Cape 1997); vertaald als *Zwaarden, paarden en ziektekiemen: waarom Europeanen en Aziaten de wereld domineren.* (Utrecht, 2006)

McNeill, J.R., 'The World According to Jared Diamond', *The History Teacher* 34 (2001) 165

Tomlinson, Tom, 'Review: Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies', *Reviews in History* (1998), no. 51, URL: <http://www.history.ac.uk/reviews/review/51>